

IKKI YOQLAMA SOLIQQA TORISH JARAYONLARINI MUVOFIQLASHTIRISHNI TAQOZO ETUVCHI OMILLAR

Rajapov Shuxrat Zaripbayevich

i.f.n. (PhD), Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, mustaqil izlanuvchi

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada Soliq munosabatlarini tartibga solish manbai sifatida xalqaro soliq shartnomasi uning soliq va yig'imlar to'g'risidagi qonun hujjatlari normalari bilan o'zaro munosabati nuqtai nazaridan ko'rib chiqilgan va takliflar berilgan.*

***Kalit so'zlar:** xalqaro shartnomalar, xalqaro soliq munosabatlari, soliq sohasidagi yurisdiksiya, soliq suvereniteti konsepsiyasi, rezident va norezidentlar, oraliq (kondensat) kompaniyalar.*

Soliq sohasidagi davlatlararo munosabatlarni tartibga solishning nazariy va huquqiy asoslari davlat suverenitetini milliy va xalqaro darajada soliq munosabatlarini huquqiy tartibga solishning asosi sifatida doktrinal tushunchani ochib berdi, soliq suvereniteti va soliq sohasidagi yurisdiksiyaning muhim xususiyatlari o'rganildi (soliq sohasidagi yurisdiksiya), ushbu tushunchalar o'rtasidagi farqlar aniqlandi.

Soliq munosabatlarini tartibga solish manbai sifatida xalqaro soliq shartnomasi uning soliq va yig'imlar to'g'risidagi qonun hujjatlari normalari bilan o'zaro munosabati nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Bu ikki tomonlama soliqqa tortishning oldini olish va soliq to'lashdan bo'yin tovlashning oldini olish bilan bog'liq barcha masalalarni tahlil qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Soliq suvereniteti konsepsiyasi haqida batafsil to'xtaladigan bo'lsak, O'zbekistonda soliq, davlat byudjet va davlatning iqtisodiy-huquqiy xususiyatiga tegishli bo'lgan O'zbekiston amaliyotida soliq suverenitetining konstitusiyaviy asoslari ishlab chiqilganligini ta'kidlash lozim va bu davlatning soliq suvereniteti,

soliqni belgilashning qonuniy shakli, majburiy tabiati va uni to'lashdan ozod qilish ekanligini taqozo etadi.

O'zbekistonning soliq suverenitetining asoslarini belgilovchi Konstitutsiya, shu qatorda xalqaro soliq munosabatlarining barcha subyektlari tomonidan davlatning o'z hududida iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi shaxslardan soliqlar va yig'implarni belgilash va undirish huquqini tan olishini, shu bilan birga O'zbekistonga xalqaro shartnomalar tuzishga imkon beradi. Milliy qonunchilik bilan taqqoslanadigan xususiyatlarni nazarda tutuvchi soliq masalalari bo'yicha davlatlarning o'z hududlaridan daromad olayotgan rezident va norezidentlardan soliqlarni undirishi xalqaro ikki tomonlama soliqqa tortish muammolarini keltirib chiqardi.

Davlatlarning soliq da'volarini kelishilgan ravishda hal etish asosan ikki tomonlama soliqqa tortishning oldini olish va soliq to'lashdan bo'yin tovlashning oldini olish to'g'risidagi ikki tomonlama shartnomalar orqali amalga oshiriladi. Soliq sohasidagi eng muhim tendensiyalarni tasvirlab, bu bir tomondan, davlatlarni xalqaro shartnomalar doirasida hamkorlik qilishga chorlaydi, chunki milliy qonunchilik esa soliq siyosatining maqsadlarini amalga oshirishni to'liq ta'minlamaydi va bu bir tomondan esa ikki tomonlama shartnomalarni qo'llash samaradorligini pasaytiradi. Bularga quyidagilar kiradi:

- "soliq to'lovchi" toifasini "fuqaroligi bo'lmagan"larning daromadlari bilan muvofiqlashtirish, shuningdek, bu holatga oid tushunchalarni birlashtirish;

- soliqqa tortishning geografik joylashuvi asosida uning manbasi bilan izchil huquqiy aloqasini susaytirish;

- oraliq (kondensat) kompaniyalarning soliqqa tortilishining oldini olish maqsadida ulardan keng foydalanish.

Soliq suverenitetining nazariy asoslarini ishlab chiqish doirasida soliq suvereniteti va soliq yurisdiksiyasi tushunchalari o'rtasidagi farq yuzasidan muzokaralar olib borilgan. Bunda daromadlarni ikki tomonlama soliqqa tortishning oldini olish uchun xalqaro shartnomalardagi davlatlarning soliq yurisdiksiyalarini farqlash qoidalari soliq suverenitetini cheklashga ta'sir qilmaydi.

Suverenitetning namoyon bo'lishi bo'lgan soliq yurisdiksiyasi uni amalga oshirish prinsiplari (yurisdiksiya asoslari) nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Ular:

- shaxsiy, hududiy, funksional;
- davlat hokimiyati tarkibi;
- qonunchilik, ma'muriy;
- sud.

Ushbu vakolatlarning mumkin bo'lgan nomutanosibligi, shuningdek soliq yurisdiksiyasining samarali bajarilishi davlatning soliq yig'ish tadbirlarini amalga oshirish imkoniyatiga bog'liqligini ta'kidlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksi. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.12.2019 y., 02/19/SK/4256-son; 11.03.2020 y., 03/20/607/0279-son.
2. Dernberg R. Mejdunarodnoye nalogooblojeniye. – M., 1997.
3. Pogorleskiy A.I. Mejdunarodnoye nalogooblojeniye, Uchebnik, Izdatelstvo Mixaylova V.A., Sankt-Peterburg, 2006.
4. Pogorleskiy A.I. Printsipy mejdunarodnogo nalogooblojeniya
5. i mejdunarodnogo nalogovogo planirovaniya, Sankt-Peterburg, 2005.
6. Polejarova L. V. Mejdunarodnoye dvoynoye nalogooblojeniye: mexanizm ustraneniya v Rossiyskoy Federasii. M.: Magistr: Infra-M, 2014. S. 9.
7. Turaboyev I. O'zbekiston Respublikasi norezident yuridik shaxslariga soliq solishning huquqiy asoslarini takomillashtirish. yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertasiya avtoreferati. -T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi, 2019. -45 b.